

A LAKITELEKI ERDŐK LEÍRÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÉLŐVILÁG TÜKRÉBEN

Felföldi Zoltán
Lakitelek Nagyközség Önkormányzata

Bevezetés

Őszikra a Kecskemét Szaharája. Egy tenger, homokból. Azóta már megfoták a faültet unokák, akkor még szabad volt a homok, s futott, vándorolt, hömpölygött a végtelenbe megszakadozott hullámokban, tetszése szerint. Köröskörül végtelen darabon sem víz, sem növény; a nap lilioszínben szórja ver fényét a milliárd apró homokszemekre, melyek mozognak, hömpölyögnek szemkápráztató gyorsaságban, mintha ezer meg ezer láthatatlan sepr dolgozna szüntelen, vagy hogy csak a napsugár mozog és ugrándoz rajtuk. Állatnak, él teremtésnek semmi nyoma. Ez a föld nem lehet szül je még egy picinyke ürgének sem. Mert ez a föld csak átutazóban van. Itt nem lehet odahaza senki, ahol maga a föld sincs odahaza. Egy ürge is szereti, ha lyukát elhagyja, hogy visszatalálhasson rá... Ej, ki próbálna itt megjelölni ha csak egyetlen porhanyó dombot, amelyikre holnap rátalál? A buckák odább sietnek, mint a nyugtalan utas. Föloszlanak, futnak és alakulnak. Mély halotti csönd van. Csak néha csattan egyet fent a légben a villás fecske, mely nem áttal erre röpködni. Messze, nagyon messze egy-egy vadkacsapár hápog. Ott valahol nádas van. Majd bölömbika huhhant er s, durva hangján.

A nap ha kél, egy homokbuckából kapaszkodik fel, a lehajló égr l lehunytakor megint egy homokbuckába pottyán be. Egyfényl vándorló homokbuckának látszik a nap is, melynek arany porzója szétfreccsog a magasból a sziürke-barnás, egyszín világ fölött.

Soká, soká kell menni, míg végre feltör az ajkon önkéntelenül az örömkialtás: f , f ! Most már nem messze lehet a víz sem. Törpe füzek között kanyarog a regényes Tisza, a mi édes víz folyamunk. Balról kis viskó fehérlik, a pusztabíró lakása. Dús legel k területnek el mögötte, zúgó nádasokkal. Amott egy cserény, szemben vele megbarnult szárnyék, ahová a gulyák, ménesek jutnak »fedetlen« hajlék alá.ö

(Mikszáth Kálmán: A beszél köntös)

ŐÉjjél lehetett, mid n egy több száz holdra terjed kukorica földet elhagyva, egy szakadékos homokdomb által félig rejtve tartott kis házat pillantánk meg. Ez a őszikraö csárda. Félreesik az országúttól. Csaknem a Tisza partja alatt, az itt legmagasabb part homokdombjaitól eltakarva, körülülteve ezüstfüzekkel és kanadai jegenyékkel.ö

(Jókai Mór: A mocsárok rejtekhelye)

Lakitelek bemutatása

Általában minden Kárpát-medencei település bemutatása úgy kezd dik, hogy az adott település már a Honfoglalás korában, vagy az azt jóval megelő z id ben is lakott volt. Lakitelek esetében sincs ez másként. A Honfoglalás korában még Fels alpár nev település az évezredes tiszai átkel nél alakult ki, lakói pedig ó a Garamszentbenedeki Apátság 1075.évben kelt alapítólevelének tanúsága szerint ó már a 11. században foglalkoztak sz l m veléssel. Lakitelek ma 4.600 lakosú település a Duna-Tisza köze keleti peremén, Kecskemétt l 27 km távolságra. A település közigazgatási területe 5.466 ha, ebb l 5.019 ha külterület, 447 ha belterület. Lakitelek ezzel a Kecskemét környéki települések között a viszonylag kisebb külterülettel rendelkező falvak közé tartozik. Autóval elszuánva a település közigazgatási területét kettészél 44-es számú f úton űnalmasö, űegyhangüö, űlaposö vidéket érzékelhet a f városi, vagy a dunántúli átutazó. A vidék leírásánál a felvidéki születés Mikszáth sem fukarkodott a negatív jelz kkel. Pedig a viszonylag kis terület sok apró csodát, változatosságot rejt az érdekl d és ért szemek számára. Ez a változatosság két aspektusban ragadható meg.

1. Lakitelek részben tipikus homokhátsági, részben Tisza-völgyi település. Külterületének nyugati, észak-nyugati része Kecske-mét Szaharája, ahol a korábbi homoki tölgyesek, erdős sztyeppe terület helyét a török időkben futóhomok foglalta el, amelyet a 18-19. században szőlővel és akáccsal kötöttek meg. A település keleti-délkeleti része már a Tisza-völgy. Ennek északi fele (a 44-es számú főúttól északra) védvonalal védett, korábbi ártéri terület, az ún. Nagyrét, ahol az ártéri öntéstalajon Lakitelek legjobb mezőgazdasági területei fekszenek. Délebbre árvízjárta területek, az ún. Kisrét és a Tiszaerdő található. A Kisrétben első sorban legelők, Tiszaerdőben pedig ártéri erdő a jellemző növényzet. Utóbbi esetben a tölgy-kocsis-szil-szurkenyár állományt ültetett platánok, sőt, egy kisebb foltban bükkök (!) tarkítják, sok helyen azonban megjelent, sőt ezeket a fafajokat kiszorítja az amerikai kocsis és a zöld juhar, vagy éppen a nyugati ostorfa.

2. A táj változatossága más tekintetben is megragadható. A terület jelentős része gyenge termőképességű homoktalaj, vagy nagyüzemi mezőgazdasági gazdálkodásra alkalmatlan ártéri terület. Amint minden rosszban van valami jó, a gyenge termőképességű talajoknak is van előnye: Ez a vidék sem kívánatos, sem alkalmas nem volt arra, hogy mezőgazdasági ártermelő nagyüzemek, nagybirtokok alakuljanak ki a történelem folyamán. Kecske-mét környéke, így Lakitelek is, a nagybirtok helyett a paraszti kis- és középbirtokok és tanyasi gazdaságok földje. A tagolt birtokszerkezetnek megfelelően tagolt a táj képe és nincsen olyan, a földhivatalok által nyilvántartott mezőgazdasági művelési ág, ami Lakiteleken jelentős nagyságú területet nem foglalna el.

cserjeszintben sok helyen áthatolhatatlan s r ség gyalogakáccal). Úgy t ník, hogy a KEFAG Zrt. után a KNPI sem tud megbirkózni az idegenhonos, invazív fafajokkal az ártérben.

2. számú táblázat: a lakiteleki erd k megoszlása faállomány típus szerint

Faállomány típus	Terület (ha)	%-os arány
Kocsányos tölgyes	45,60	2,3
Akácos	818,08	41,6
Juharos	0,78	0
K r ises	38,61	1,8
Ek. Lombos	66,18	3,4
Nemesnyár	241,76	12,3
Hazai nyáras	208,37	10,6
Füzes	61,92	3,3
Égeres	12,54	0,6
Erdeifenyves	254,67	13
Feketefenyves	218,93	11,1
Összesen ³	1967,44	100

Forrás: BKM-i Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága

A fafaj összetétel mellett a korosztályt is vizsgálva az látható, hogy az ártéri, els sorban shonos fafajú állományok középkorú és id s állományok, a tölgy állomány 75%-a 31 és 40 év közötti, fiatal állomány gyakorlatilag nincsen, a k r is állománynak csaknem 80%-a 50 év fölötti, mindössze 15%-a 20 évnél, és alig több, mint 1%-a 1 évnél fiatalabb.

A homoki erd k fafaj és korosztályi összetételét vizsgálva jól követhet k a különböz korok divatjai: erdei feny t utoljára az 1970-es, fekete feny t az 1970-es, de inkább az 1980-as években ültettek nagy mennyiségben. Az utóbbi 20 évben erdei fenyves felújítás, vagy telepítés egyáltalán nem, fekete fenyves pedig mindösszesen 10 ha-on történt. A jelenlegi nemes nyár állomány zömét az 1990-es években ültették, de az utóbbi 10 évben a nemes nyár telepítés, illetve a nemes nyárral történ felújítás visszaesett, az 1-10 éves állományban a nemes nyár aránya 8%, szemben a teljes korosztállyal, ahol ugyanez az arány 12,3%. A fiatal állományok esetében az akác tartja az els helyet, az 1-10 éves állományban az aránya (52,7%) lényegesen meg is haladja az összes erd n belüli arányát (41,6%). Még er sebben igaz ez a hazai nyár esetében, amely Lakiteleken gyakorlatilag a szürkenyarat takarja. Az 1-10 éves korosztályban a hazai nyár aránya 37,4%, míg ez a szám az összes erd terület esetében mindössze 10,6%. A fiatal akácok zöme minden bizonnyal új telepítés, erre utal hogy az 1-10 éves korosztály esetében az akác 90%-a mageredet , és csak 10 %-a sarj eredet . Az akác térnyerése mögött az áll, hogy ó túlzás nélkül állítható ó a vidék legértékesebb, legsokoldalúbban felhasználható fája. A hazai nyár (szürkenyár) térhódításának oka egyértelm en a támogatáspolitikai: telepítésnél, illetve felújításánál er s anyagi ösztönz k léteznek a különben csekély hasznú szürkenyár ültetésének ösztönzésére. A t keszegény gazdálkodók a legtöbb esetben inkább választják a rövid távú, biztos jövedelemhez jutást (állami támogatás) a hosszú távú, bizonytalanabb jövedelem helyett (magasabb véghasználat kori érték). Különösen igaz ez a fenyvesek felújítása esetében, ahol az értékesített faanyag sok esetben nem fedezi a felújítások költségét, ezért a gazdálkodók élnek az šerd szerkezet átalakításö kínálta lehet séggel, és vállalják a szürkenyárral történ felújítást.

³ Az 1. és a 2. táblázatban az erdőterületre vonatkozó adatok eltérése a földhivatali és az erdészeti hatósági nyilvántartások eltéréseiből adódik (pl. a Földhivatal nyilvántartása szerint kivett, de az Országos Erdőállomány Adattárban szereplő, erdőtervezett erdők).

3. Mekkora szerepet hagyjunk a természetnek?

Az idegenhonos fafajok shonos fafajokra történ lecserelése mögött az egyik kimondott-kimondott indok, hogy az shonos fafajok valamiképpen jobban illeszkednek a természetbe, a helyi viszonyoknak megfelel bb, természeti szempontból kedvez bb a jelenlétük, mint az idegenhonos fafajoké. Ugyanakkor a természet szempontjából kedvez bb állapot elérésének az ára sok esetben a területen lévő teljes növényzet elpusztítása, drasztikus beavatkozás a talajéletbe (tuskózás, tuskó letolás, mélyforgatás). Mindennek a megvalósítása során pedig elégetünk hektáronként 350-400 l gázolajat. Ez a technológia messze áll a természetbarát megoldástól. A felújítási munkálatok jelent s részét bizonyos esetekben ezen drasztikus beavatkozás és környezetterhelés nélkül is elvégezhetnénk, a természettel történ együttműködésben. Ha megfigyeljük azokat a vegyes lombállományokkal körülvett, tanyahelyekkel tarkított, idős, kigyérül ben lévő fenyveseket, amelyek a vidékünkön el fordulnak, azokban megjelenik a sarj eredet akác és szürkenyár újulat, különböző ó az esetek zömében a madarak által elhullajtott ó magokból kikelt csemetékkel vegyesen. Egy-egy ilyen erd részletben a következő fajok figyelhet ek meg: kocsányos tölgy, csertölgy, közönséges dió, fehéreper, vadkörte, mirabolán, sajmeggy, kései meggy, zöld juhar, pusztaszil, nyugati ostorfa, gledícsia. Ha tarvágás-tuskózás-mélyforgatás helyett az idős feny k lépcs zetes letermelésével, az ilyen területeken elszórtan található idős akácoknak és szürkenyaraknak a sarjadás érdekében történ kivágásával, makk vetéssel s ráségítünk a természet munkájára, olyan vegyes lomberd ket kaphatunk, amelyek rendkívüli fafaj gazdagságában shonos és idegenhonos fafajok egyaránt megtalálhatók, és amelyeket a természet minimális megbolygatásával, jelent s mennyiség gázolaj felhasználása nélkül tudunk létrehozni. Ráadásul olyan erd ket, amelyek a jelenlév vadgyümölcsöknek és pl. a nyugati ostorfának köszönhet en gazdag állatvilágnak tudnak táplálékot nyújtani, és amelyek hosszú távon önújulásra is képesek lehetnek. Ennél természetesen kedvez tleőbb, de a tuskózásos-mélyforgatásos technológiának még mindig alternatívája lehet, ha az újulatban egy fafaj teljesen domináns (pl. akác, vagy nyugati ostorfa).

Természetesen nem lehet minden erd felújításánál ezt a technológiát alkalmazni, de ahol lehetséges, érdemes a tuskózás és mélyforgatás helyett az idős állomány alatt megjelent újulat kihasználásával létrehozni az új erd t, még akkor is, ha azt nem, vagy nem csak s shonos, s t sok esetben šinvazív növény min sített fafajok (is) alkotják. Már csak azért is, mert a természet ebben az irányban dolgozik, és hosszú távon kifizet d bb a természeti folyamatokkal összhangban, semmint azok ellenére történ cselekvés.

4. Gazdasági szempontok

A lakiteleki erd k 82%-a gazdasági els dleges rendeltetés . Ugyanakkor az shonos-idegenhonos vitában a gazdasági szempontok sokszor elsikkadnak. Ha a gazdasági szempontokat vesszük figyelembe, akkor az akác és a nemes nyár állományok a legértékesebbek, a feny mellett pedig az s shonos szürkenyár állományok a legkevésbé értékesek.

Itt kell néhány szót szólni az akác szerepér l. Míg ugyanis a nemes nyár gazdasági hasznát a feldolgozóipar számára történ értékesítés adja, és az értékesítések jelent s része külföld felé irányul, addig az akác a magyar vidéki élet mindennapos, szükséges kelléke. T zifa mellett kerítésoszlop, sz l tám, épületfa, karámfa, deszkának felf részelve ólak, színek, istállók oldalfala, ásó-, kapa-, lapát- és fejszenyél készül bel le. Gondoljuk el mindezeket nyárfából! A mellékhaszonvételek közül pedig nem elhanyagolható az akácméz.

Ezen kívül, a mai gazdasági hasznán túl, érdemes az akácnak történelmi szerepe miatt is némi tisztelettel adóznunk, ha máshol nem, a Duna-Tisza közén mindenképpen. Ha seink 200-250 évvel ezelőtt nem hozzák be, és nem honosítják meg az akácfát, akkor könnyen lehet, hogy a Duna-Tisza köze még mindig olyan képet mutatna, mint amelyet Mikszáth nem túl hízelgő leírásában olvashatunk Kecskemét és a mai Lakitelek és Szikra nevű határterületén (Kecskemét Szaharajaö). Nem egy kiskunsági települést a településnek az uralkodó szélirány felüli oldalán ültetett akácok védtek meg a futóhomok elborításától, és tették lehetővé pl. azt is, hogy ma Lakiteleken az őshonos fafajok szerepéről beszéljünk.

Összegzés

Lakitelek valamivel több, mint 5.000 ha nagyságú külterületének mintegy 40%-át erdő borítja. Ezen a 2.000 ha területen állami és magántulajdonú, őshonos és idegenhonos, gazdasági és védelmi rendeltetésű, homoki és ártéri erdők egyaránt találhatóak. Az új telepítések és a felújítások fafaj választásánál jelenleg is nem utolsósorban támogatási vonzata miatt is erdősen érvényesül szempont az ültetendő fafaj őshonos volta. Ugyanakkor az őshonosság, mint szempont mellett, a fafaj választásnál és ennek hatósági megítélésénél érdemes más szempontokat is figyelembe venni, pl. a szárazságtűrő rést, a minél vegyesebb állományok kialakítását, a természet munkájának a kihasználását, valamint a gazdasági racionalitást, a kapott faanyag használhatóságát.